

**Rev. Patr. Joannis Laurentii Berti, Ord. Eremit. S.
Augustini, Theologia Historico-Dogmatico-Scholastica,
Seu Libri, De Theologicis Disciplinis**

Berti, Giovanni Lorenzo

Monachii [u.a.], 1749

Capit Ultimum. Præscriptiones quædam ad scite differendum de Trinitate,
vitandamque fallaciloquentiam.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83642](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-83642)

3. PROPOSITIO II. Accepto termino
Propositio 2. *subsistentiæ*, ut significat rationem existi-
endi per se, & in sensu grammaticali,
una tantum est in Deo subsistentia.

Probatio. Probatur. Una est in Deo substantia,
quæ existit per se: Ergo una est in Deo
subsistentia, quatenus denotat modum
existendi per se, id est, independentem
à quocunque subjecto, & ad differen-
tiam accidentium. Hinc Augustinus
in VII. de Trinit. cap. IV. *Omnis res,*
inquit, *ad seipsam subsistit; quanto ma-*
gis Deus? Hanc tantum propositionem
demonstrant Argumenta Scotistarum,
qui subsistentiam absolutam defendunt:
in quorum argumentorum solutione
cunctandum esse non probo; nam &
vera sunt, & hac nostra propositionum
distinctione possunt ab eo, cui oppone-

rentur, elidi. Utrumque subsistentiæ
munus complexus est Agatho Papa defi-
niens dari *trium subsistentiarum unam*
subsistentiam. Vide Act. 4. Synodi Sex-
tæ. Uno verbo: In Deo quidquid ser-
vat unitatem pertinet ad substantiam;
& quidquid numerum insinuat, ad op-
positam relationem. Una ergo *subsi-*
stentia dicitur ad se, quomodo una di-
vinitatis natura: & tres pariter *subsi-*
stentiæ dicuntur ad aliud, quemadmodum
tres Personæ. Quoniam vero Theolo-
gicus sensus grammaticali præferendus
est, & Theologi *subsistentiæ* nomen ad-
hibent ad significandam personalem pro-
prietatem: melius sentire censemus
Theologos, qui de hoc quæsito interro-
gati respondent dari in Deo tres tantum
relativas *subsistentias*.

CAPUT ULTIMUM.

Præscriptiones quædam ad scite differendum de Trinitate,
vitandamque fallaciloquentiam.

SUMMARIUM.

à num. I. usque ad 19. Cui ultimum tradun-

tur regulæ in discursu de Deo uno, &
trino observandæ.

Regulæ ad
bene disse-
rendum de
Trinitate.

Regula 1.

RELIQUUM est, ut nonnullos Ca-
nones legesque tradamus, quibus
de Trinitatis mysterio Candidati
nostri haud inquinare loquantur. Ac
principio caveant, ne vocabula postremo
capite libri septimi exposita præter com-
munem significationem usurpent: jam
enim unanimiter confitendum est, &
tres in unitate divinitatis dari *hyposta-*
ses, & *substantiam* inseparabilem, & re-
tinendum esse *Omoousion*, & nomina
alia, quæ Patrum traditio atque usus
probat Ecclesiæ.

1.
Regula 2.

II. Dum nomina *Unitatis* & *Trini-*
tatis proferuntur, primum semper pro
Divina Essentia accipiendum est, alte-
rum pro personis. Cum vero nulla in-
ter essentiam & personas interveniat di-
stinctio intrinseca, neque istæ sint modi,
aut formæ aliquæ superadditæ; dum
confitemur Unitatem in Trinitate, aut
Trinitatem in Unitate: propositio in
sensum reddere debet *incomplexum*: sen-
sum enim *complexum* proscripsit anno
675. XI. Toletana Synodus his verbis:
Nec recte dici potest, ut in Deo sit Tri-
nitatis, sed unus Deus Trinitatis. At Sym-
bolum Athanasianum in sensu *incom-*
plexo recte ait: *Unitas in Trinitate, &*
Trinitas in unitate veneranda sit. Ita
ergo sententia nostra, de qua præce-

denti cap. 2. huiusmodi definitiones egre-
gie conciliat.

III. Qui distinctionem *formalem* pro-
pugnant, negant recte dici, *Paterni-*
tas aut *Filiatio* est *Spiratio activa*,
quomodo, inquit celebris quidam Sco-
tista, non valet, *intellectus vult, Vo-*
luntas intelligit: sed nos non adeo eri-
mus scrupulosi, qui legimus in Augu-
stino XII. de civit. Dei cap. 13. *Scien-*
tia tua est, & vult incommutabiliter:
& voluntas tua scit, & vult incommu-
tabiliter. Nihilominus, si hæc nomina
ad sua *composita* comparentur, cum
Paternitas ad Filium, *Filiatio* ad Pa-
trem, *Spiratio* ad Spiritum Sanctum di-
cantur relative, aliquod discrimen his
subesse fatebimur, sed sola ratione *Con-*
notatorum; idque de intellectu, & vo-
luntate dictum est cap. III. lib. 2. Prop. 2.
ad 1. objectionem.

IV. Cum nullum dari possit nomen
voce ac syllabis finitum, quod plena-
rie indicet incomprehensibilem Dei na-
turam: vocabulum autem *Essentia* ex-
primit divinitatis substantiam, non re-
lationem, abstinendum est ab hac enun-
ciatione, *Essentia generat, Essentia gi-*
gnitur, Essentia procedit: hic enim la-
tet hæresis, ac blasphemia. Caterum
si

2.
Regula 3.

3.
Regula 4.

si accipiatur *Essentia*, quatenus est una summa res cum personis, & prout relative dicitur, vera est praefata enunciatio, & apud veteres recepta, qui Filium *ἐκ τῆς γενεῆς*, *substantiam genitam*, appellaverunt. Quam antiquiorum consuetudinem non esse servandam ideo arbitramur; quia, ut diximus, *Essentia* nomen significat divinitatem spectatam in se, non peculiari proprietate devinctam.

4.
Regula 5.

V. Et hoc idem, quod nos loquimur, dum *Essentiam* dicimus personali proprietate affectam, & modo existendi terminatam, aliaque id genus plura, provenit ab inopia sermonis nostri; cum una res simplicissima sint Pater qui generat, Filius qui gignitur, & Spiritus Sanctus, qui procedit: neque ab essentia proprietate personalis intrinsece distinguatur.

5.
Regula 6.

VI. In isto quoque pronomine, *Alius*, cautionem tenere debemus, ut nunquam dicamus unam personam esse *aliud* ab altera, sed *aliam* duntaxat: quippe in neutro genere pronomina significare solent rem, non personam, ut docent regulæ Grammaticorum. Hinc Augustinus Tractatu in Joannem sexto, ac tricesimo *Alius est*, inquit, *recte dicis: aliud non recte. Alius enim est Filius, quia non est ipse qui Pater, & alius Pater, quia non est ipse qui Filius: non tamen aliud, sed hoc ipsum est & Pater & Filius*. Ob eandem rationem æquum est, ut dicamus: non, *ipse* est Pater qui Filius, sed *ipsum*: non, *hic*, sed *hoc*: non, *unus*, sed *unum*.

6.
Regula 7.

VII. Adjectiva nomina *Aeternus*, *omnipotens*, *immensus*, &c. cum significant, qui habet aeternitatem, omnipotentiam, immensitatem, &c. possunt enuncitari utroque numero, singulari, & plurali. Etenim qui habet omnipotentiam est Deus: adeoque si adversus Arianos aut Macedonianos loquimur, qui negant in tribus Personis unam divinitatis Essentiam, postulat Catholica fides, ut dicamus, *Aeternus est Pater, aeternus Filius, aeternus Spiritus Sanctus: non tamen tres aeterni, sed unus aeternus, &c.* id est unus Deus habens aeternitatem. Verum si personarum pluralitatem adversus Samosatenses designare velimus, utimur plurali numero, & tres personas contemur *coæternas & coæquales*: & habetur utraque enunciatio in Symbolo Athanasiano. Neque enim in priori versu *Aeternus* est nomen substantivum, in hoc postremo adjectivum,

ut plures Theologi docent, reclamantibus etiam Grammaticis: sed utrobique adjectivum est, & adjectivum sumitur; adjectivum nominis *Deus* priori loco, ubi confoditur hæresis Ariana: & adjectivum nominis *Personæ*, ubi pluraliter enunciatum ad refellendam simul hæresim Sabellianam.

7.
Regula 8.

VIII. Quod modo *adjectivorum* nominum meminerimus, cum multi sint ætate nostra Grammatici, qui ab antiquiorum præceptis desciscunt; & istud explicandum est quo sensu de Deo pronuncientur hæc nomina *adjectiva*. Si enim *adjectiva* placet appellare quæ significant aut rem, aut qualitatem alteri applicatam & adjectam, ut in homine *miles*, *pater*, *sapiens*, quæ dicuntur *adjectiva*, propterea quod potest esse homo, quin sit aut *miles*, aut *pater*, aut *sapiens*, aut ex his nihil: nullum nomen, quocunque modo inflectatur, dum Deo tribuitur, erit *adjectivum*, quia est substantialiter bonus, æternus, sapiens, &c. At si *adjectiva* usitato more accipiantur, quatenus aut significant aliquid substantiæ adjectum, aut substantiam ipsam prout connotat quædam effecta, & flectuntur propria grammaticali declinatione; his duobus postremis modis de summo Deo placet *adjectiva* enunciare.

8.
Regula 9.

IX. Vitare præterea debemus voces nonnullas, quæ personarum pluralitatem videntur excludere, ut *unicus*, *singularis*, *solitarius*; & nonnullas pariter, quæ earum in substantia distinctionem possunt innuere, ut *insociabiles*, *discrepantes*, *separate*: quorum aliqua si Sanctorum exemplo à nobis posita sint, erunt hoc temperamento accipiendæ, ut solam realem distinctionem personarum in unitate summæ divinitatis affirmare asseveremus. Attamen si certa verborum cautione liquet nomen Dei supponere pro substantia, fas erit appellare Deum *unicum*, quia non sunt plures Dii; quemadmodum profitemur *unicum* Dei Filium, quia non sunt plures Filii: unde disputantibus contra Atheos de naturæ divinæ unitate fas erit promiscue Deum *unum & unicum* affirmare.

9.
Regula 10.

X. Sed & summa Dei simplicitas postulat, ut potius *unum* Deum dicamus, quam *unitum*; & *unitatem* magis quam *unionem*: quæ nomina, si aliquando ad varietatem orationis à nobis permixta sunt,

sunt, debet prudens lector sensum tenere, qui omnem excludat compositionem: in qua à summo Deo remouenda fuimus multis aliis rigidiores, fidei, non humanis inventis perpussillum ingeniolium captivantes.

10.
Regula 11.

XI. Quando Dei nomen *essentialiter* accipiendum sit, quando autem *personaliter*; explicavimus lib. VII. cap. VI. neque temporis iacturam faciemus eadem repetendo. Juxta regulas ibidem traditas in hac propositione *Deus est conditor mundi*, Dei nomen sumitur *essentialiter*, quia creare convenit tribus personis ratione naturæ & communis omnipotentia: In hac vero *Deus generat Verbum* ponitur nomen Dei *personaliter*, quoniam generare pertinet ad personam, convenitque Deo ratione peculiaris proprietatis.

11
Regula 12.

XII. Inter *Trinum*, & *Triplex* polito in scribendo Latini non videntur distinguere: nam Cicero ad Atticum modo *trinas literas* scripsit, modo *triplices*: & in Tusculanis *triplicem* animam ait finxisse Platonem, id est, *tres animas*: nec desunt exempla consimilia bene multa, quibus probetur significari utroque nomine quæ sint numero tria. Hinc Petavius lib. VIII. de Trinit. can. IX. docet de Deo *Triplis* vocabulum nihilominus assumi potuisse, quam *Trini*; nunc autem istud teneri, non illud propter sermonis consuetudinem. Etsi vero *Trinum* & *triplex* usurpatur quandoque sine discrimine; intercedit tamen hæc differentia, quod omne *triplex* est *trinum*, at non omne *trinum* est *triplex*; sicut omne *simplex* est *unum*, non autem omne *unum* est *simplex*. Etenim *Trinum* significat solum numerum trium, *Triplex* vero multiplicatam in tribus rationem; uti *unum* demonstrat solam amotionem multitudinis, & *simplex* spoliationem cujusque compositionis. Ergo, cum in Divinitate sint tres numero hypostases, dicitur jure merito *Deus trinus*: & e contra, cum inter Divinitatem & Personas nulla sit compositio, nefas est dicere *Deus triplex*. Quare S. P. Augustinus in VI. de Trinit. cap. I. *Nec quoniam Trinitas est, inquit, ideo triplex putandus est: alioquin minor erit Pater solus, aut Filius solus, quam simul Pater & Filius.* Et S. Thomas q. 31. art. 1. ad 3. *Trinitas absolute dicitur: significat enim numerum ternarium personarum. Sed triplicitas significat proportionem inæqualitatis.*

Est enim species proportionis inæqualis, sicut patet per Boetium in Arithmetica lib. I. cap. 24. Dicit Petavius hæc non magni esse momenti: nam personæ tres plures sunt quam una, quod ad numerum attinet, etsi non plus aliquid sint, si perfectionem spectes. Sed ex adverso repono, pluralitatem numeri satis superque innui per numerale nomen *Trinum*: per *Triplex* autem significari etiam rem, cui numerus tribuitur, esse *triplicatam*, adeo ut tres personæ videantur plus aliquid esse & in numero, & in perfectione, quam una tantum, si Deus dicatur *triplex*: & consequenter non solum loquendi norma, sed explorata etiam ratione Deum *Trinum* dici, non *Triplitem*.

12.
Regula 13.

XIII. Alia est significatio nominis, quam exhibet nudum etymon, & alia, quam præfert idea mentis per nomen expressa: Homo enim E. G. significat secundum etymologiam figmentum *ex humo*, sed iuxta mentis perceptionem, Animal ratione præditum. Porro idem est Latinis *Triplex*, quod Græcis *τρίπλος*, aut *τρίπλσιος*, quæ græca vocabula sunt à *τρεῖς*, *tres*, & *πέντε*, *sum*. Quotiescunque ergo apud nonnullos antiquiores Græcos inveneris de Deo *Triplis* vocabulum assumi, dicendum erit ab his magis nominis etymologiam, quam ideam fuisse spectatam.

13.
Regula 14.

XIV. *Trinitatis* quidem vocabulum usurpatum 11. Ecclesiæ sæculo à Theophilo Antiocheno libro 11. ad Autolyicum, quamquam nudas personarum relationes, aut substantiam sua prolatione non indicat, Catholice retinendum est, cum significet numerum personarum, quæ relationibus constituuntur: unde perperam adversus hoc *Trinitatis* nomen cavillatores quidam hæretici debacchantur.

14.
Regula 15.

XV. Neque abjiciendam credimus perantiquam locutionem *Trina Deitas*, de qua olim Hincmarus adversus Gonthescalum nimis excaudit, vetuitque ne ulterius in hymno Martyrum cantaretur, *Te Trina Deitas unaque poscimus.* Hanc enim locutionem probat Nazianzenus in Poemate de Vita sua, ubi querit *πὺς ἡ μὴς τριπλῆς*, quomodo Unitas sit Trina: S. P. Augustinus lib. 12. Confess. cap. 7. sic Deum alloquens: *Et aliud præter te non erat unde faceres ea, Deus una Trinitas, & Trina Unitas:* Anselmus cap. Monologii 78. *Expediit ut credat omnis homo*

in

in quamdam ineffabilem Trinam Unitatem, & unam Trinitatem: Ecclesia deum universa in hymno Corporis Christi, Te Trina Deitas unaque poscimus, &c. Qui Hincmarum defendere student ajunt ea locutione Trina Deitas proferri Tritheitarum execrandam blasphemiam: præponendam esse Gotheschalchi & Rattramni malitiæ sinceritatem Hincmari: falsatum ab illis Augustini librum de quinque hostium generibus, in quo maxime locutio ista probatur: Hincmari emendationem in hymno Martyrum ab universali Ecclesia fuisse hucusque retentam. At respondendum est Deitatem non dici Trinam ratione substantiæ, sed ratione personarum, quæ sunt simul una Deitas, ita ut si propter naturæ communionem recte dicitur Una Trinitas; propter pluralitatem personarum recte quoque dicatur Trina Deitas. Hincmarum autem se parum sincera fide gessisse ex eo constat, quod cum Augustinus Trinam Deitatem fateatur in lib. de Duabus Animabus, in XII. Confess. cap. 7. Sermonem 52. de Verbis Domini, & hanc loquendi formam recognoscat confirmetque in 1. Retract. num. VIIII. ipse Hincmarus subdole ait, id imperite à S. Patre scriptum, cum adhuc presbyter esset, & retractatum, & ex quo temere verba sua Athanasiano Symbolo inseruerit, insertaque pro fide Catholica venditaverit. Nam in diplomate suo pag. 464. ad locum illum Symboli neque substantiam separantes, addidit, quasi Trina sit. Sed num malitia, num ignorantia peccaverit Hincmarus, nostra non interest. Liber vero contra quinque hostium genera constat non esse Augustini, nec ejus meminisse Possidium, aut eundem Augustinum in libris Retractationum: sed etiam si genuinus esset, non discrepat hoc loco à sensu Augustiniano, ut constat ex dictis. Ecclesia denique utramque locutionem jure retinet, & Summa Deitas, in hymno Martyrum, & Trina Deitas, in Officio Corporis Christi, ut nos doceat neutram Catholicæ fidei adversari. Sed qui plura de hoc argumento desiderat, legat Vindicias veterum Codicum Petri Constant Monachi S. Mauri, cujus summæ eruditioni ac diligentia debet literaria respublica castigatissimam, nitidissimamque Operum Augustini editionem Parisiensem.

15. XVI. Perinde ac Trina Deitas, re-
Regula 16.cte profertur à Mario Victorino Vir-

U 3

DE

tus Trina, ab Anselmo Trina Unitas, ab Ecclesia in Consecratione Episcopi Trina Majestas: in quibus, aliisque consimilibus declaratur nomine numerali Trinitas Personarum, & substantivo Unitas inseparabilis divinitatis: id est, significatur una virtus, una substantia, una majestas, una res summa, quæ est Pater, Filius, & Spiritus Sanctus.

XVII. Quælibet nomina substantiva 16.
absoluta enunciantur de unaquaque Per- Regula 17.
sona, & de omnibus simul singulari tantum numero, & ea invicem etiam prædicantur: V. G. Pater est sua æternitas, sua immensitas, sua omnipotentia; aut, æternitas est omnipotentia, &c. Verum nefas est dicere Pater, Filius, & Spiritus Sanctus sunt tres æternitates, tres omnipotentia; quoniam his vocabulis exprimitur aliqua perfectio spectans ad unitatem substantiæ. Quod si occurrat aliquod contrarium exemplum, in quo E. G. affirmetur Patrem non esse æternitatem, hanc non esse omnipotentiam, &c. hujusmodi exponendum erit de ordine connotatorum, ut diximus præcedenti Canone IIII.

XVIII. At relativa, quæ invicem op- 17.
ponuntur, pati nequeunt mutuam enun- Regula 18.
ciationem ob distinctionem, quæ inter eadem versatur: ideoque supinus est error hæc pronunciare: Pater est Filius, aut, Paternitas est Filiatio:

XIX. Ex alia autem parte, quia in- 18.
ter relativa & essentialia nulla est intrin- Regula 19.
seca differentia, hæc propositiones, Es-
sentia est Pater, Filius, & Spiritus Sanctus: Essentia est Paternitas, pluresque consimiles enunciabiles sunt, verissimæ & Orthodoxæ.

XX. In his cæterisque omnibus ser- 19.
vandæ sunt Romanæ & Apostolicæ Ec- Regula ult.
clesiæ definitiones: dedecet enim proferre quæ Magistra veritatis non comprobant, sive ea reticere quæ laudant. Ad hujus itaque Matris sinum humilis, & supplex confugio, & Theologicas deferro lucubrationes, retractaturus si quæ protuli minus caute; & pro ejus fide ac doctrina, lingua, calamo, sanguine pugnaturus. Votorum autem meorum, hic unus, & sane præstantissimus finis est, videlicet, Deus Trinus: cui sit

Laus, & perennis gloria
Et nunc, & in perpetuum,